

A leletek a Xantus János Múzeumba kerültek, meghatározásukat Szőnyi Eszter végezte el.

VISY ZSOLT

304. Tengelic, Nyulas-tő

(Tolna megye) Kö

A Paksról Tengelicre vezető országúttól D-re fekvő két tómeder közül az északabbi Ny-i oldalán, az É-D irányú dombhát D-i végén, kb. 30×30 m-es területen igen kevés és apró téglatöredékekkel, valamint több és helyenként igen nagyméretű (4–5 kg-os) mészkővel és kevés embercsonttal borított területen azonosítottam a középkori templomhelyet. Az egyház a falu D-i részén fekhe-tett, tőle D-re már alig került elő cserép, K-re a tómederig, É-on az erdő sarkáig, Ny-on pedig a dombhát aljáig találtam kevés középkori cserepet.

K. NÉMETH ANDRÁS

305. Tengelic határa

(Tolna megye) I

2002. április 4-én célzott terepbejárást végeztünk Tolna megye több pontján, elsősorban szóbeli információk révén ismert, elpusztult középkori templomhelyek azonosítása céljából.

Alsóhidvég, Sziget: 1976-ban csontvázak kerültek elő szántáskor; a helyszínelést Gaál Attila végezte. A lelőhely a Sárvíz egykori medre közelében, napjainkban is vízzel borított területtel körülvéve helyezkedik el, dűlőúton csak É felől közelíthető meg. A száraz szántásban az enyhébb kiemelkedéseket is végigjárva az egész területen csupán 2 db jellegtelen cserépet találtunk.

Alsóhidvég, Török-domb: A dombra a térkép alapján lettünk figyelmesek, a három oldalról vízzel körülvett, meredek oldalú, hosszúkas formájú domb oldalán és fennsíkján azonban nem találtunk leleteket, leszámítva néhány ismeretlen korú téglát a domb DK-i oldalának tövében.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR – K. NÉMETH ANDRÁS

306. Tihany, Apáti

(MRT 2. k. 45/6 és 45/8 lh.)

(Veszprém megye) U, Ró, Kö, Kk

A kerékpárút építése során előkerült falmaradványt Pethő Mária régész kolléganő vette észre. Dokumentálását 2002. május 17-én végeztem el. A feltárást S. Perémi Ágota kezdte meg június 11-én, majd én folytattam és fejeztem be, június 12–24. között. A 71-es országút D-i (Balaton felőli) oldalán, a sajki elágazástól mintegy 160 m-re Ny-ra, a 71-es utat keresztező árok K-i oldalán előkerült rom szerepel egy 1781-es térképen, „tures vigiliarum” megjelöléssel. A 45/6 lelőhelyen most feltárt 6,60×6,60 m külméretű, 1,20 m falvastagságú, négyszögletes alakú, törtkőből falazott

épület tehát azonos a középkorban Apáti falut kerítő falhoz csatlakozó toronnyal. A falat 1416-ban említik először, a torony 1652-ben szerepelt írott forrásban. A torony Ny-i oldala mindkét irányban folytatódik, ÉK felé befut az országút alá, DNy felé mintegy 2,30 m-ig volt követhető a Balaton felé, itt újkori közműfektetés során átvágták. Falai mintegy 1,5 m magasan maradtak meg, ebből kb. 0,50 m felmenő fal, a többi alapozás.

A feltárást során kevés késő középkori házikerámia és állatcsont, továbbá egy I. Ulászló (1440–1444) dénár (CNH.II.145.A.) került elő.

A Balaton-felvidéken folyó csatornázási munkákhoz kapcsolódva a 45/8 lelőhelyen 2002. április 5.–május 7. között előfeltárást folytattam. A lelőhely a 71-es országút É-i oldalán, a Tihany–Sajki elágazástól 54,60 m-rel Ny-ra lévő aknához kapcsolódik. Feltárást követően került elő egy késő középkori, ÉNy-DK-i tájolású, kőfalú, 6×4 m-es belméretű pince, ÉNy-i oldalához kapcsolódó, 4 m hosszú rézsús lejárattal. A lejárati DNy-i oldala kővel falazott. A pince DNy-i sarka az akna ÉK-i részére esett. A pince mellett 2 újkőkori gödör és tűzhely, 1 római kori kemence és 1 középkori kemence is előkerült. A pince belsejében egy további középkori tüzelőhely volt. A pince feltehetően a középkori Apáti faluhoz tartozott – amelynek templomromja a 71-es út D-i oldalán, a közelben máig fennmaradt – és a 16. században pusztulhatott el. Betöltése késő középkori kerámiát, állatcsontokat, 2 vaskést és 1 sarkantyút tartalmazott, de előfordult nagyobb számban római kerámia is. Az őskori objektumokból vonaldíszes kerámiatöredékek és kovaszilánkok kerültek elő.

Munkatárs: Kövecses László régésztechnikus.

RAINER PÁL

307. Tihany, Bozsai-öböl

(Veszprém megye) B

2002. szeptember 27–29. között a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal AquaArch programja víz alatti régészeti felderítést végzett. A cél a forrásokban és a szakirodalomban említett, légi fotókon és régi térképeken sejtető Tihany környéki sziget(ek) felderítése volt.

A légi felvételeken egy ovális folt látható az öböl közepén. Hajóval sávokban haladva, folyamatos mélységméréssel vizsgáltuk meg a tófeneket. Két ponton a szonda a környezetéből kiemelkedő feneket és követ mutatott. A merülések során bazaltköveket, illetve állatcsontot találtunk. A térség bathymetriai viszonyainak feltérképezésével lehetséges csak a továbblépés.

Az Örvényestől K-re eső nádas előtt egy tófenékből kiemelkedő platón köveket és nagy mennyiségű középső bronzkori (mészbetétes kerámia kultúrája) kerámiatöredéket találtunk. Mindezek alapján arra következtethetünk, hogy a mintegy 1 ha-os területen a Balaton alacsonyabb vízállása mellett, a Kr. e. 2. évezred közepén egy település helyezkedett el. Hasonló lelőhelyeket

Svájcból ismerünk, ahol kiváló állapotban maradtak fenn különféle szerves anyagok.

TÓTH JÁNOS ATTILA

308. Tiszadob, Ókenéz

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, Á

2002. április elején a múzeumigazgatóság lakossági bejelentés alapján értesült arról, hogy gátépítés földmunkái során neolit kori leleteket találtak. A lelőhely az a dombhát, melyen az ókenézi kastély is áll. A Tisza egykori kanyarulata folyta körbe. Először 2002. április 15-től május 2-ig dolgoztunk a kastélytól Ny-ra fekvő részen. Nagyjából É-D irányban 120 méter hosszan figyeltük meg a gátépítési földmunkákkal felszínre került neolit és Árpád-kori település objektumait. A leletmentés szelvényétől É-i és K-i irányban a terepalakulat és a felszíni leletek alapján további 100–100 méterrel folytatható a lelőhely.

A kastélytól D-re egy kisebb dombháton is újkőkori objektumok előkerülése tette szükségessé a leletmentés folytatását, amit kisebb-nagyobb megszakításokkal május 23. és szeptember 11. között végeztünk el.

Összességében megállapítható, hogy a feltárt 143 objektum egy újkőkori és egy Árpád-kori településhez tartozik, illetve egy részük újkori. Az újkőkori településről (alföldi vonaldíszes kultúra) a nagyméretű, szabálytalan formájú és gazdag anyagú gödröket, az Árpád-kori faluból pedig néhány épületet és kemence-bokrokat lehet kiemelni. A feltárás körülményei és a lelőhely bolygatottsága miatt a településszerkezetre vonatkozóan nem sok következtetést lehet levonni.

ALMÁSSY KATALIN – ISTVÁNOVITS ESZTER

309. Tiszadob határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U

A 2002-ben elvégzett régészeti, geológiai kutatásokra a *Földművelő és állattartó népcsoportok környezet-átalakító hatásának vizsgálata Északkelet-Magyarországon* elnevezésű magyar–angol (ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Durhami Egyetem) kutatási projekt keretei közt került sor.

A vizsgált területek a Tiszadob határában található egykori, mára már feltöltődött Tisza-meder, az úgynevezett Sarlóháti-meder környezetében, valamint a Tiszagyulaháza és Újtikos községek határában elhelyezkedő feltöltődött folyómeder, a Tekeres-patak partjain található. A vizsgálat során 325 db sekély mélységű fúrás mélyítettünk és összesen 400 fm üledékanyagot vizsgáltunk át.

A vizsgálat célja az volt, hogy az őskor folyamán a területen élt közösségek környezetét és a környezetükkel kialakított viszonyt rekonstruáljuk a geoarcheológia módszereivel.

A területen több eltérő korú és genetikájú folyóvízi tevékenység hatására kialakuló, infúziós lösszel fedett

térszíneken telepedtek meg az őskori kultúrák. A legintenzívebb megtelepedés a würm kori folyóhátakon, vagy a késő-glaciális korban meginduló magaspartképződés peremén mutatható ki, mert ezek a térszínek szigetszerűen kiemelkedtek a tiszai árvizekből, így a tartós megtelepedésre és mezőgazdasági tevékenységre is lehetőséget biztosítottak. A területen mozaikos morfológiai, talaj és növényzeti adottságokat rekonstruálhatunk az őskor folyamán.

Munkatársak: Sümegi Pál (SzTE Földtani és Őslénytani Tanszék), John Chapman (Durham University).

RACZKY PÁL

310. Tiszarád, Ivánka

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B (?), Á

2002. május 15-én helyi lakos információi alapján helyszíni szemlét tartottunk a lelőhelyen, ahol É-D-i irányú kettős homokdombon végig találtunk Árpád-kori és őskori (bronzkori?) cserepeket. Ezek a dombok valamivel alacsonyabbak, mint azok, amelyek a mai falu fekszik. Itt lehetett a középkori Ivánka falu, amelyet Kiss L. is említ.

Munkatársak: Mester Andrea, Simonné Asztalos Henrietta.

ALMÁSSY KATALIN – ISTVÁNOVITS ESZTER

311. Tiszatarján, Naba-ér partja

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) R, Sza, Á

2002 májusában egy több hektáros erdőtelepítést megelőző területrendezés során egy markoló emberi csontokat forgatott ki a földből.

A helyszínen megállapítottuk, hogy a lelőhely a Naba-ér jobb partján, Tiszatarján községtől D-re egy, a környezetéből szemmel láthatóan kiemelkedő dombvonulaton helyezkedik el. A domb lábánál megtaláltuk a markoló által megbolygatott, Ny-K-i tájolású, háton, nyújtott helyzetben fekvő, melléklet nélküli csontvázat. Nem sokkal később egy ugyanilyen helyzetű csecsemő csontvázat is feltártuk.

A leletmentés során egy nagyjából 100×100 m-es felületet tártunk fel, a Tiszatarjánt Tiszakeszivel összekötő földút két oldalán. A felszínre került leletanyag több korszak emlékéanyagát tartalmazza; rézkor (hunyadihalmi csoport), római császárkor (szarmata) és Árpád-kor (13. század).

A leggazdagabb leletanyagot a rézkori gödrök tartalmazták, amelyek hamus, faszenes, paticsos kitöltéséből sok kagyló, halpikkely, halcsont, agancsdarab (eszközök is), csi-szolt és pattintott kőeszközök és magkövek kerültek ki. A nagy mennyiségű kerámiaanyagban megtaláljuk a széles, lapos bütyköket, apró füleket, a korongos tapadású füleket, a jellegzetes, négyszögletes formájú, karéjos peremű edényeket, hengeres nyakú korsókat, tálakat.

Több Árpád-kori házat is feltártunk jellegzetes kőpakolásos tűzhelyekkel, külső kemencével, a korszakra